

ХУЛОСАИ
ШҶҶРОИ ДИССЕРТАТСИОНИИ 6D. КОА-028-И НАЗДИ ДОНИШГОҶИ
ДАВЛАТИИ ОМУЗГОРИИ ТОЧИКИСТОН
БА НОМИ САДРИДДИН АЙНӢ

дар бораи диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01-Забони тоҷикӣ

Парвандаи аттестатсионии № 18

Қарори ШҶҶРОИ ДИССЕРТАТСИОНИӢ АЗ 7 НОЯБРИ СОЛИ 2019

Дар бораи ба шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон Бобокалонова Рано Норбаевна додани дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01- Забони тоҷикӣ

Диссертатсияи Бобокалонова Рано Норбаевна “Хусусиёти луғавию семантикии услуби “Таърихи ҳумоюн”-и Муҳаммадсодиқи Гулшанӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01- Забони тоҷикӣ аз тарафи ШҶҶРОИ ДИССЕРТАТСИОНИИ 6D. КОА-028-И НАЗДИ ДОНИШГОҶИ ДАВЛАТИИ ОМУЗГОРИИ ТОЧИКИСТОН БА НОМИ САДРИДДИН АЙНӢ (ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 121) барои ҳимоя пазируфта шудааст.

Диссертант Бобокалонова Рано Норбаевна, соли таваллудаш 1969, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Аз сентябри соли 2009 ба ҳайси ассистент дар кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ кор мекунад.

Диссертатсия дар кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ ба анҷом расидааст.

Роҳбари илмӣ: Мирбобоев Азизхон, номзади илмҳои филологӣ, дотсент, мудири кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ

Муқарризони расмӣ:

- **Саломӣён Муҳаммадвуд Қаюм**, доктори илмҳои филологӣ, мудири кафедраи таърихи забон ва типологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

- **Юсупов Абдулло Исмоилович**, номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино.

- **Муассисаи пешбар: Институти забон ва адабиёти ба номи Абӯабдулло Рӯдакии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.**

Дар тақризи муассисаи пешбар - Институти забон ва адабиёти ба номи Абӯабдулло Рӯдакии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон омадааст, ки “Таърихи ҳумоюн”-и Муҳаммадсодиқи Гулшанӣ охири асари чуғрофии даврони классикӣ мебошад, ки барои баҳо додан ба манзараи рушди забони илми тоҷик дар охири асри XIX ва ибтидои асри XX, ки давраи заминасозе дар ташаккули забони адабии муосири тоҷик ба шумор меравад, маводи фаровони илмӣ медиҳад. Бинобар ин, мавзӯе, ки Бобокалонова Р.Н. ба сифати проблемаи илмии диссертатсияи номзадӣ интихоб кардааст, яке аз мавзӯҳои мубрами забоншиносии муосири тоҷик

ба шумор рафта, дорои аҳамият ва арзиши баланди илмӣ мебошад ва барои муайян намудани раванди таърихии инкишофи забони тоҷикӣ. хусусан дар давроне, ки барои инкишофи забони адабии муосирӣ тоҷик заминагузор будааст, мусоидат хоҳад кард.

Дар баробари дастовардҳои зикршуда, диссертатсия аз камбудиву норасоиҳо низ холи нест, ки зикри онҳо барои такмили минбаъдан корҳои илмӣ хеле муфиданд, аз ҷумла:

-диссертант дар боби чоруми рисола, ки ба хусусиятҳои истифодаи имконоти семантикию сарфӣи забон дар асари таҳқиқшаванда бахшида шудааст, таҳлили имконоти услубии ҳиссаҳои номии нутқро аз мадди назар дур кардааст;

-дар раванди таҳқиқ муаллифи диссертатсия аз сарчашмаҳои зиёде иқтибос овардааст ва назари муҳаққиқонро ба ин ё он масъалаи илмӣ баён намудааст, аммо онҳоро аз дидгоҳи интиқодӣ баррасӣ накарда, ақидан ҳудро нисбат ба онҳо баён наменамояд;

-гарчанд дар диссертатсия хусусиятҳои асосии услубии “Таърихи ҳумоюн”-и Гулшанӣ ба таври густарда баррасӣ шуда бошад ҳам, аммо таъсири сабки эҷодии муаллифи асар дар ташаккули забони адабии муосирӣ тоҷик, ки маҳз аз ҳамин даврони таълифи асар маншаъ мегирад, аз назари унвонҷӯ берун мондааст;

-хуб мешуд, ки диссертант дар оянда хусусиятҳои услубии асари таҳқиқшавандаро бо осори насри ҷуғрофӣи асрҳои пешин муқоиса карда, хусусиятҳои хос ва тафовутҳои онро аз дигар асарҳои ҷуғрофӣ муайян намояд;

-дар баъзе саҳифаҳои диссертатсия ва автореферат ғалатҳои услубӣ, имлоӣ ба ҷашм мерасанд;

-нуқсонҳои дорои хусусияти техникӣ дар дастгоҳи библиографии диссертатсия мушоҳида мегарданд.

Дар маҷмӯъ, тақриз мусбат буда, чунин хулосагирӣ дорад:

Диссертатсияи Бобокалонова Рано Норбаевна дар мавзӯи “Хусусияти луғавию семантикии услуби “Таърихи ҳумоюн”-и Муҳаммадсодиқи Гулшанӣ ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.01- Забони тоҷикӣ таҳқиқоти анҷомёфта маҳсуб гардида, ҷавобгӯ ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аст ва муаллифи он Бобокалонова Рано Норбаевна сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.01- Забони тоҷикӣ мебошад.

Диссертант ба мақола ба таъб расонидааст, ки 4-тои он дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудааст ва 2 номгӯӣи дигар фарогири мавзӯъ ва муҳтавои асосии диссертатсия буда, дар маҷмӯаҳои илмӣ ба таъб расидаанд.

Номгӯи муҳимтарин қорхое, ки муҳтавои асосии диссертатсияро инъикос менамоянд, чунин аст:

1. Бобокалонова Р.Н. Хусусиятҳои корбурди шаклҳои давомдори феъл дар “Таърихи ҳумоюн”- и Гулшанӣ // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, № 4.- Душанбе, 2011,- С.72-75.
2. Бобокалонова Р.Н. Муҳаммад Содикхочаи Гулшанӣ ва ҷойгоҳи ӯ дар таҳаввули сабки насри илмию адабии ибтидои асри XX // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ № 3.- Душанбе, 2015,- С.163-166.
3. Бобокалонова Р.Н. Влияние предлогов на значение глагола в языке таджикской классической прозы // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, №6-2 (67). – Душанбе, 2015.- С. 123-125.
4. Бобокалонова Р.Н. Корбурди антропонимҳо дар “Таърихи ҳумоюн”- и Гулшанӣ // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, №1 (80). - Душанбе, 2019.- С.130-133.

Ба автореферати диссертатсия тақризҳои зерин ворид шудаанд:

Кудинова Гулнора Фарангилевна - доктори илмҳои филологӣ, профессор, мудири кафедраи забоншиносии умумии МУДФБ ТО (Донишгоҳи давлатии омӯзгории Бошқирдистон ба номи М.Акмудла). Тақриз мусбат буда, дар он зикр мегардад, ки автореферати диссертатсияи Бобокалонова Р.Н. масъалаҳои асосии матолиби таҳқиқшавандаро дарбар гирифта, бо услуби хуби илмӣ ва фароғии доираи васеи сарчашмаҳо ва адабиёт таълиф гардидааст, дастгоҳи илмӣ-таҳқиқотӣ он низ моҳирона таҳия шудааст. Муҳтавои автореферат ва мақолаҳои илмӣи Бобокалонова Р.Н. дар мавзӯи “Хусусияти луғавию семантикии услуби “Таърихи ҳумоюн”-и Муҳаммадсодики Гулшанӣ” ба нуқоти асосии қори диссертатсионӣ мутобиқат мекунад. Диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ буда, муаллиф сазовори дарёфти дараҷаи илмӣи номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01-Забони тоҷикӣ мебошад.

Офаридаев Назрӣ - доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М. Назаршоев. Тақриз мусбат буда, муқарриз қайд мекунад, ки муаллиф дар чор боби рисола масоили муҳити таърихӣ таълиф ва китобати “Таърихи ҳумоюн”-и Муҳаммадсодики Гулшанӣ, муҳити забонӣ он даврон, хусусиятҳои жанрию услубӣ асар, корбурди воҳидҳои луғавӣ, корбурди маводи ономастикӣ, корбурди топониму антропонимҳо, хусусиятҳои корбурди воситаҳои семантикию сарфӣи забон, корбурди ибораю ҷумлаҳои арабию мавриди омӯзишу таҳлил қарор додааст.

Хулосаю натиҷагирҳои муаллиф дақиқ ва эътимодбахш буда, аз қобилияти паҷӯшиши ӯ чун забоншиноси дақиқназар шаҳодат медиҳанд. Диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ буда, муаллиф сазовори дарёфти дараҷаи илмӣи номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01-Забони тоҷикӣ мебошад.

Ҷаборова Шарофат Сафаралиевна –номзади илмҳои филологӣ, дотсент, мудири кафедраи забони тоҷикӣ ва таъмини иттилоотӣ идораи ДДЗТ ба номи Сотим Улуғзода. Тақриз мусбат буда, таъкид шудааст, ки бо вучуди

комёбиҳо, дар фишурда баъзе ғалатҳо роҳ ёфтаанд, ки кайд намудани онҳо бамаврид аст:

- фасли аввали боби якуми рисола муфассал шарҳ дода шудааст (чаҳор саҳифа), аммо се фасли боби чорум дар ним саҳифа баррасӣ гардидааст.
- харчанд ки рисола дар услуби баланди илмӣ иншо гардидааст, вале ҷо-ҷо ғалатҳои имлоӣ ва техникӣ дида мешаванд (саҳ.11, 23, 31) ва ғ.

Исмоилова Холисахон Эшматовна - номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забони русии Донишкадаи забон ва фарҳанги русии Донишгоҳи давлатии Маскав ба номи М.В. Ломоносов (МГУ). Такризи мусбат буда, зикр мешавад, ки муаллиф масъалаҳои имконоти услубии синонимҳои луғавӣ, антонимҳо, топонимҳо (ойконимҳо, гидронимҳо, оронимҳо, этнотопонимҳо, антротопонимҳо)-ро дар асари таҳқиқшуда муфассал мавриди баррасӣ ва паҷуҳиш қарор додааст. Автореферати диссертатсияи Бобокалонова Р.Н. "Хусусияти луғавию семантикии услуби "Таърихи ҳумоюн"-и Муҳаммадсодиқи Гулшанӣ" ба талаботи Низомномаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, ҳуди муаллиф сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.01-Забони тоҷикӣ мебошад.

Ализода Баҳриддини Пирмуҳаммад - номзади илмҳои филологӣ, дотсент, ходими пешбари илмии Паҷуҳишгоҳи идоракунии давлат ва хизмати давлатии Донишкадаи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Такризи мусбат буда, дар баробари муваффақиятҳо дар автореферат баъзе камбудии хусусияти таҳрирӣ дида мешавад. Аз ҷумла:

- Дар автореферати диссертатсия (саҳ.17 банди 3) ва шояд дар матни диссертатсия низ хангоми таснифи ойконимҳо ба гуруҳҳои мансубияти забонӣ номҳои ҷуғрофии Қумғузар ва Қошиқтарошро туркӣ-ӯзбекӣ маънидод гардидааст, ки саҳеҳ нест.
- Ҳамчунин дар автореферати рисола дар саҳ.18 (матни русӣ) ба ҷойи калимаи "маҳалла" вожаи "мачалла" омадааст. Дар матни тоҷикӣ дар номи давлат – Аморати Бухоро, калимаи "аморат" бо ҳарфи хурд омадааст.

Муқарризони расмӣ дар баробари муайян кардани баъзе нуқсонҳои автореферати диссертатсия (тоҷикӣ ва русӣ) муҳимияти ҷанбаҳои назариявӣ амалӣ, навоарӣ ва дастовардҳои шоёнӣ муаллифи диссертатсияро низ таъкид кардаанд.

Интиҳоби муқарризони расмӣ ва муассисаи пешбар бо он асоснок мегардад, ки онҳо мутахассисони варзида дар соҳаи забоншиносӣ буда, дар ин самт асару мақолаҳои зиёде таълиф карданд, ки мазмун ва муҳтавои онҳо ба мавзӯи диссертатсияи мазкур наздикӣ дорад. Муассисаи пешбар яке аз муассисаҳои бонуфузи илмии соҳаи филология дар ҷумҳурӣ ба шумор рафта, бо мутахассисони варзидаи худ дар самти таҳқиқу таҳлили масоили умдаи забоншиносӣ хеле маъруф гардидааст.

Шӯрои диссертационӣ таъкид менамояд, ки муҳаккиқ дар асоси маводи зарурӣ ва фаровон хусусиятҳои луғавию семантикӣ, мавқеи вожаномаҳо, нишон додани роҳҳои сохташавии топонимҳо, антропонимҳо, этнонимҳо ва хусусиятҳои корбурди онҳоро ба таври дақиқ мавриди таҳлил ва баррасӣ қарор додааст.

Пешниҳод шудааст, ки таҳқиқи хусусиятҳои луғавию семантикии услуби “Таърихи ҳумоюн” нишон медиҳад, ки барои муайян намудани он вижагиҳо шароит ва муҳити таълиф ва китобати асар муайян карда шавад. Дар робита бо ин, корбурди имконоти услубии ҳиссаҳои нутқ дар асар, хусусиятҳои маъноию луғавии вожагон дар ташаккули воҳидҳои нахвийи асар муайян карда шавад.

Аҳамияти назарии таҳқиқот. Аҳамияти назарии таҳқиқи таҳлили забон ва услуби “Таърихи ҳумоюн”-и Муҳаммадсодиқи Гулшанӣ, аз як тараф, агар барои баррасии хусусияти услубии ин асар зарур бошад, аз тарафи дигар, барои муайян намудани вижагиҳои услуби насри илмии форсу тоҷик дар охири асри XIX ва оғози асри XX, ки идомаи суннати насрнависии пешин дар ин даврон ва навоварихое, ки бо ин асар дар насри илмӣ ворид гардида, барои инкишофи жанри тасвири ҷуғрофӣ дар даврони баъдӣ заминаи воқеӣ гардидаанд, мусоидат хоҳад кард. Бар мабноси матолиби назариявие, ки зимни баррасии хусусиятҳои услубии ин асар ба даст омадаанд, метавон дар оянда пажухиши густарда ва амикеро доир ба услуби насри илмӣ-ҷуғрофӣ тоҷик дар асри XIX ва оғози асри XX анҷом дод.

Аҳамияти амалии таҳқиқот. Мавод ва матолиби рисола метавонад дар оянда зимни таҳқиқоти умумӣ ва густардаи марбут ба услуби асари Муҳаммадсодиқи Гулшанӣ, таърихи ташаккул ва таҳаввули услуби забони форсии мовароуннаҳрӣ (тоҷикӣ), ҳамчунин таълиму тадриси таърихи забони тоҷикӣ ва услубшиносӣ ва курсу семинарҳои таҳассусӣ дар мактабҳои олӣ ва таълифи барномаҳову дастурҳову васоити таълимӣ оид ба ин фанҳо мавриди истифода гардад. Матолиби ономастикии гирдомада ҳамчунин барои наشري луғатҳои тафсирий ва имлоии топонимӣ ва антропонимии забони тоҷикӣ заминаи муфиди забониро фароҳам месозад.

Мутобиқи мақсаду вазифаҳои диссертатсия. Муҳаккиқ хусусиятҳои луғавию семантикии услуби “Таърихи ҳумоюн”-и Муҳаммадсодиқи Гулшанӣ, муайян намудани шароит ва муҳити таърихӣ таълиф ва китобати асар ва таъсири онро дар шаклгирии хусусиятҳои забон ва услуби асари мазкур мавриди пажухиш қарор додааст.

Саҳми фардии муҳаккиқ дар он зухур меёбад, ки бори нахуст дар забоншиносӣ хусусиятҳои луғавию семантикии услуби “Таърихи ҳумоюн”-и Гулшанӣ ба таври мушаххасу густарда тадқиқ мегардад.

Чаласаи Шӯрои диссертационии 6D. КОА-028-и назди Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣи Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ рӯзи 7-уми ноябри соли 2019 дар бораи ба Бобокалонова Рано Норбаевна додани дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.01. - Забони тоҷикӣ қарор қабул кард. Ҳангоми гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ дар Шӯрои диссертационӣ аз шумораи умумии 25 нафар аъзои Шӯрои диссертационӣ, 21

нафар иштирок дошт, ки аз ин 7 нафар аз рӯи ихтисоси 10.02.01– Забони тоҷикӣ мебошанд. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» - 21 нафар, «зид» - нест, «барғаҳои безътибор» - нест.

Баромади Бобокалонова Рано Норбаевна дар мавзӯи “Хусусиёти луғавию семантикии услуби “Таърихи ҳумоюн”-и Муҳаммадсодиқи Гулшанӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01.- Забони тоҷикӣ, тақризи муассисаи масъул, баромади муқаррризони расмӣ доктори илмҳои филологӣ **Саломӣён Муҳаммадвуд Қайом**, номзади илмҳои филологӣ **Юсупов Абдулло Исмоилович** ва муассисаи пешбарро шунида, муҳокима карда, Шӯрои диссертатсионӣ дар асоси натиҷаҳои овоздиҳии пинҳонӣ, ҳулосаи қабулкардаи худ оид ба диссертатсия дар бораи асолат, арзиш, навоарӣ ва натиҷаҳои бадастovarдаи диссертант

қарор қабул мекунад:

1. Диссертатсияи Бобокалонова Рано Норбаевна дар мавзӯи “Хусусиёти луғавию семантикии услуби “Таърихи ҳумоюн”-и Муҳаммадсодиқи Гулшанӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01.- Забони тоҷикӣ ба талаботи банди 2 ва зербандҳои 10 ва 11 «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ (дотсент, профессор)»-и Комиссияи олии атестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26-уми октябри соли 2016, №505 тасдиқ шудааст, комилан мувофиқат мекунад.

2. Мақолаҳои илмии ҷопшудаи муҳаққик мазмуну мундариҷаи диссертатсияро пурра инъикос менамоянд.

3. Ба Бобокалонова Рано Норбаевна дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01.- Забони тоҷикӣ дода шавад.

4. Аз Комиссияи олии атестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон хоҳиш карда мешавад, ки ба Бобокалонова Рано Норбаевна дипломи дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01.- Забони тоҷикиро диҳад.

Раиси Шӯрои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои филологӣ, профессор

Чаматов С.С.

Котиби илмии Шӯрои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои филологӣ, доктор

Мирзоалиева А.Ш.

7-уми ноябри соли 2019.